

УДК 351:332.8

П. О. Бриль,

аспірант кафедри теорії та практики управління, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

P. Bryl,

Post-graduate student of the Department of Theory and Practice of Management, National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic institute", Kyiv

RESEARCH OF FOREIGN EXPERIENCE IN PUBLIC ADMINISTRATION OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES

У статті досліджено зарубіжний досвід публічного управління житлово-комунальним господарством на прикладі окремих розвинутих країн. Виділено основні моделі реформування житлово-комунального господарства. Проаналізовано досвід Великої Британії, Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччина, Республіки Польща, Французької Республіки, Фінляндської Республіки у формування публічного управління житлово-комунальним господарством. Розглянуто передумови створення та функціонування об'єднань власників нерухомого майна (багатоквартирних будинків) та інституту управителів нерухомого майна (багатоквартирних будинків). Відзначено роль сучасних інформаційних технологій в формуванні системи електронної взаємодії органів влади та безпосередніх споживачів житлово-комунальних послуг у процесі споживання житлово-комунальних послуг. Наведено успішні приклади функціонування інформаційно-комунікативної платформи взаємодії органів влади та населення у Республіці Польща та Республіці Молдова. У висновках наведено для України найбільш оптимальну модель реформування публічного управління житлово-комунальним господарством та прийнятний досвід для імплементації.

The article examines the foreign experience of public management of housing and communal services on the example of some developed countries. The main models of housing and communal services reform are highlighted. The experience of the United Kingdom, the United States of America, the Federal Republic of Germany, the Republic of Poland, the French Republic, and the Republic of Finland in the formation of public administration of housing and communal services is analyzed. The preconditions of creation and operation of associations of real estate owners (multi-apartment buildings) and the institute of managers of real estate (multi-apartment buildings) are considered. The role of modern information technologies in formation of the system of electronic interaction of authorities and direct consumers of housing and communal services in the process of consumption of housing and communal services is noted. The successful examples of functioning of the informational and communicative platform of interaction of authorities and population in the Republic of Poland and the Republic of Moldova are presented. The conclusions provide for Ukraine the most optimal model for reforming public administration of housing and communal services and appropriate experience for implementation.

Ключові слова: зарубіжний досвід, публічне управління, житлово-комунальне господарство, реформування, житлово-комунальні послуги.

Key words: foreign experience, public administration, housing and communal services, reform, utilities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Житлово-комунальне господарство є важливою галуззю національної економіки, що покликано забезпечувати комфортне та безпечне проживання громадян у населених пунктах, тому проблеми щодо якості управління цією галуззю національної економіки виникали практично у всіх розвинутих державах і потребували вирішення. На шляху реформування публічного управління житлово-комунальним господарством, держави пройшли складний та унікальний шлях, який супроводжувався як позитивними, так і негативними результатами. Наразі, більшість зарубіжних країн реалізували успішні програми реформування публічного управління житлово-комунальним господарством і

переходять на новий рівень, впроваджуючи сучасні інформаційні технології.

Потреба у змінах у публічному управлінні житлово-комунальним господарством України висунута часом та є невідворотною. На відміну від більшості держав, які вже підводять підсумки проведених реформ, нехай і не кінцевих, але результативних, Україна лише починає цей складний шлях. Саме зараз, на початку шляху, Україна може врахувати позитивний досвід зарубіжних країн, які успішно реформували житлово-комунальне господарство та уникнути небажаних негативних результатів.

Тому досвід удосконалення публічного управління житлово-комунальним господарством зарубіжних країн

для України, що обрала шлях до європейської інтеграції, є актуальним та може бути корисним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Напрями розвитку житлово-комунального господарства України активно обговорюється як у наукових колах, так і в сучасному інформаційному просторі. Питання використання міжнародного досвіду в ході проведення реформування публічного управління житлово-комунального господарства України стоять гостро і так, як ніколи, є актуальними.

Проблемам реформування житлово-комунального комплексу та аналізу досвіду публічного управління житлово-комунальним господарством зарубіжних держав присвячені праці вітчизняних дослідників, зокрема М. Березовчук, М.А. Браташ, В. Бригілевич, О.І. Деміхов, Є.М. Кайлюк, С.А. Лисюк, В.І. Логвиненко, В.О. Лук'янихін, О.М. Теліженко, Н. Швець, О. Щодра.

Водночас слід зауважити, що така проблематика потребує додаткових досліджень, з метою виділення кращих міжнародних практик реформування публічного управління житлово-комунальним господарством і можливості їх реалізації в Україні.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз зарубіжного управлінського досвіду публічного управління житлово-комунальним господарством з огляду на можливість імплементації його кращих практик у житлово-комунальне господарство України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Першочерговими заходами трансформаційних змін у системі публічного управління житлово-комунального господарства більшості держав стало приведення у відповідність до вимог часу нормативно-правової бази, що стосувалася житлових відносин, зокрема питання управління житловим фондом. Так, у Латвійській Республіці був прийнятий закон "Про квартирну власність, яка виникає тільки в багатоквартирних будинках", у Республіці Польща закон "Про право власності на житло", закон "Про охорону прав піднаймачів комунального житла і внесення змін до цивільного Кодексу", у Федеративній Республіці Німеччина закон "Про право власності на житло", декларація "Про розподіл спільної власності в будинку".

Прийняття саме таких нормативно-правових актів зумовлено тим, що на рубежі 80—90-х років минулого століття уряди держав з розвиненою ринковою економікою в рамках соціально-економічних програм і програм реформування державного сектора економіки розпочали процес приватизації об'єктів житлово-комунального комплексу.

Виходячи з рівня участі держави у процесах приватизації об'єктів житлово-комунального комплексу, у науковій літературі виділяють три моделі реформування житлово-комунального господарства — англійська, німецька, французька [6, с. 247; 5, с. 28]. Ці моделі є класичними та притаманні для більшості держав європейського континенту. В інших державах світу виділя-

ють моделі реформування, що об'єднують у собі елементи англійської, німецької або французької.

Англійська модель реформування (Велика Британія, Сполучені Штати Америка) полягає у повній приватизації об'єктів житлово-комунального комплексу.

Велика Британія. У Великій Британії всі об'єкти житлово-комунального комплексу приватизовані, а муніципальні підприємства об'єднанні за специфікою та галузю. Зокрема в Англії та Уельсі послуги з водопостачання та каналізації надаються 10 приватними регіональними водопровідними та каналізаційними компаніями та 13 переважно невеликими приватними компаніями "тільки для води". У Шотландії послуги з водопостачання і каналізації надаються однією публічною компанією Scottish Water, а у Північній Ірландії — державним підприємством Північної Ірландії.

Діяльність підприємств у сфері надання житлово-комунальних послуг контролюються Управлінням газо- та електроенергетичних ринків (Office of Gas and Electricity Markets) та Департаментом регулювання водних послуг (Water Services Regulation Authority) [11; 12]. Основним обов'язком Управління газо- та електроенергетичних ринків є захищати інтереси споживачів, де це можливо, шляхом заохочення конкуренції, а основна мета Управління полягає в захисті існуючих і можливих у майбутньому інтересів споживачів щодо газу, що транспортується трубами, і електроенергії, переданої системами розподілу або передачі. Департамент регулювання водних послуг, у свою чергу, є органом, відповідальним за економічне регулювання приватизованої водопровідної та каналізаційної промисловості в Англії і Уельсі.

Сполучені Штати Америки. Житлово-комунальна система Сполучених Штатів Америки має складну галузеву структуру, в яку входить транспортна система, що включає громадський транспорт, енерго- і водопостачання, водовідведення, житлове господарство. Значна частина правових повноважень і фінансових зобов'язань з регулювання об'єктів комунального призначення належить владі штатів і місцевим органам влади. Федеральні відомства визначають загальну стратегію і розробляють загальнонаціональні програми розвитку житлово-комунальної системи, координують діяльність регіональних управлінських структур, розробляють стандарти якості комунальних послуг, контролюють їх застосування. За рахунок коштів федерального бюджету, законодавчо закріплених за конкретними цільовими програмами, здійснюється часткове фінансування інвестиційних проектів у галузі житлово-комунальної сфери. Поточні експлуатаційні витрати здійснюються за рахунок бюджетів штатів і місцевих бюджетів [3, с. 384].

З метою контролю за якісними та кількісними показниками наданих громадянам житлово-комунальних послуг у кожному штаті були створені комунальні комісії (Public Utility Commission). Комунальні комісії є урядовими установами, в тій чи іншій юрисдикції штату, які регулюють комерційну діяльність пов'язану з наданням житлово-комунальних послуг. Наприклад, Каліфорнійська комісія комунальних послуг (California Public Utilities Commission) та Комісія з комунальних послуг штату Техас (Public Utilities Commission of Texas) контролюють приватні компанії з постачання електроенергії, природного газу та води [10]. Комісії служать суспіль-

ним інтересам, захищаючи споживачів і забезпечуючи безпечне, надійне комунальне обслуговування за справедливими та розумними цінами, із зобов'язанням щодо поліпшення навколишнього середовища та здоров'я економіці штатів Каліфорнії та Техасу.

Слід відзначити, що в Україні споживачі житлово-комунальних послуг покладаються самі на себе при захисті своїх інтересів у процесі споживання житлово-комунальних послуг. Створення комісій за взірцем Сполучених Штатів Америка в Україні сприяло би зменшенню соціальної напруги та невдоволеності споживачів житлово-комунальних послуг.

Німецька модель реформування (Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Польща) полягає в приватизації підприємств сфери житлово-комунального господарства. При цьому більша частина власності на підприємства залишається у муніципалітету (органів місцевого самоврядування).

Федеративна Республіка Німеччина. Реформування публічного управління житлово-комунальним господарством у Федеративній Республіці Німеччина базувалося на формуванні ринку житлово-комунальних послуг на принципах конкурентності. Основою реформи стали трансформаційні зміни системи органів муніципального самоуправління. Такі зміни були зумовлені приватизацією об'єктів житлово-комунального господарства та передачі управлінських функцій приватним компаніям. На базі державних були створені приватні підприємства та комунальні компанії у формі акціонерних товариств на яких було покладено функції управління житловим фондом і забезпечення надання житлово-комунальних послуг.

Саме принцип конкурентності має стати ключовим при формуванні в Україні ринку житлово-комунальних послуг. Передача на конкурентних засадах функції управління житловим фондом і забезпечення надання житлово-комунальних послуг приватним компаніям у Німеччині є показовим досвідом для України, оскільки це дає змогу споживачам отримати якісні житлово-комунальні послуги за вигідними цінами.

Республіка Польща. Реформа системи публічного управління житлово-комунального господарства у Республіці Польща базувалася на змінах адміністративно-правової моделі управління житлово-комунальним комплексом. Були прийняті важливі нормативно-правові акти стосовно приватизації житла, набуття права власності (закон "Про право власності на житло", 1994), охорони прав піднаймачів (закон "Про охорону прав піднаймачів комунального житла і внесення змін до цивільного Кодексу", 1994). Протягом трьох років з моменту цих актів, комунальні підприємства реорганізувалися в управлінські фірми різних форм власності. Перетворення комунальних підприємств призвело до зменшення управлінського навантаження на органи влади та зменшило видатки з місцевих і державних бюджетів, оскільки держава фактично 100 % утримувала весь житловий фонд, а оплата покривала декілька відсотків загальної вартості його утримання. За результатами проведеного першого етапу реформи, управління житловим фондом було передано новоствореним суб'єктам господарювання, як приватним, так і державним чи муніципальним [1, с. 161].

Перетворення комунальних підприємств у Республіці Польща є показовим для України, оскільки в Україні досі функціонують комунальні підприємства — "ЖЕКи", які не рентабельні та не в змозі надавати житлово-комунальні послуги за високими європейськими стандартами. Крім того, органами місцевого самоврядування витрачаються значні кошти на функціонування комунальних підприємств.

Французька модель реформування (Французька Республіка, Фінляндська Республіка) полягає в приватизації об'єктів житлово-комунального комплексу на муніципалітет, який, у свою чергу, здійснює управління цими об'єктами самостійно або передає в управління приватному бізнесу на підставі договорів.

Французька Республіка. У кінці 90-х років минулого століття у Французькій Республіці були приватизовані більшість об'єктів житлово-комунального комплексу, а надання комунальних послуг було передано у приватний сектор. Житлово-комунальне господарство у Французькій Республіці знаходиться в управлінні конкретної адміністративно-територіальної одиниці — комуни, яка наділена широкими повноваженнями.

Комуна вирішує значну кількість проблем у сфері міського господарства, зокрема, проблем, що стосуються забезпечення комфортного та безпечного життя громадян. До повноважень комуни відноситься організація водопостачання, водовідведення, утилізація побутових відходів, технічного обслуговування будинків, забезпечення безпеки та дотримання санітарно-гігієнічних вимог. Управління комунами здійснює рада муніципалітету, що обирається на шестирічний термін шляхом проведення виборів, і мером, який, у свою чергу, призначається радою. Крім того, комуни несуть політичну відповідальність за належне утримання та управління об'єктами житлово-комунального комплексу [8, с. 132].

Фінляндська Республіка. Для Фінляндської Республіки притаманна французька модель реформування житлово-комунального господарства. Зокрема у місті Гельсінкі усіма об'єктами житлово-комунального господарства володіє та управляє муніципалітет, але при цьому підприємства, що надають житлово-комунальні послуги є приватними. Значна конкуренція на ринку надання житлово-комунальних послуг розширює права містан на вибір компаній з управління нерухомістю та компаній з надання комунальних послуг [4, с. 86].

Надійне функціонування житлово-комунального господарства у Фінляндії полягає в тому, що система управління даною сферою національної економіки будується за однаковими правилами. Тому для всіх міст Фінляндії притаманна однакова система управління, що надає змогу на національному рівні ефективно здійснювати управління житлово-комунальним господарством і мінімізувати витрати.

Приватизація об'єктів житлово-комунального комплексу та перерозподіл функцій управління цими об'єктами, у зарубіжних країнах, стало поштовхом до створення об'єднань співвласників нерухомого майна (багатоквартирних будинків). Право на створення об'єднань співвласників нерухомого майна (багатоквартирних будинків) у Республіці Польща було закріплене шляхом прийняття в 1994 році закону "Про власність на житло"; у Литовській Республіці шляхом прийняття в

1995 році закону "Про товариства власників багатоквартирних будинків"; у Республіці Казахстан шляхом прийняття в 1997 році закону "Про житлові відносини". На відміну від більшості європейських держав у Сполучених Штатах Америка право на створення об'єднань співвласників нерухомого майна (багатоквартирних будинків) було розроблене та законодавчо закріплене ще у 1964 році. Слід зазначити, що за литовським законодавством, створення об'єднань співвласників нерухомого майна (багатоквартирних будинків) не є обов'язковим, на відміну від польського законодавства [9, с. 28].

Метою створення об'єднань співвласників нерухомого майна (багатоквартирних будинків) є повноцінна реалізація права власності на спільне нерухоме майно, самостійне утримання та управління спільним нерухомим майном і раціональне використання коштів. Хоча мета об'єднань співвласників нерухомого майна (багатоквартирних будинків) є однаковою, проте такі об'єднання мають різну організаційно-правову форму господарювання. Так, у Сполучених Штатах Америка об'єднання співвласників нерухомого майна (багатоквартирних будинків) створюються та функціонують у формі кондомініумів, житлових кооперативів і територіальних спільнот жителів; у Французькій Республіці у формі синдикатів; у Фінляндській Республіці у формі квартирних акціонерних товариств. Для більшості пострадянських держав притаманною формою створення та функціонування об'єднань співвласників нерухомого майна (багатоквартирних будинків) є житлові кооперативи.

Паралельно з процесами приватизації та створення об'єднань мешканців багатоквартирних будинків відбувався пошук нових форм надання житлово-комунальних послуг за участю представників приватного бізнесу.

У багатьох зарубіжних країнах сфера житлово-комунального господарства є видом підприємницької діяльності, так як підприємства отримують за управління багатоквартирними будинками винагороду від власників (наймачів) житла. Поштовхом для комерціалізації сфери житлово-комунального господарства стало запровадження інституту сертифікованих управителів нерухомості. Фактично, з введенням цього інституту управителів було впроваджено "делеговану" систему управління багатоквартирними будинками.

Законодавством багатьох західних держав встановлені високі вимоги до управителів. Досвід і професіоналізм управителів підтверджуються наявністю сертифікатів, що дозволяє власникам житлових приміщень сподіватися на те, що послуги будуть надаватися відповідно до стандартів житлово-комунального обслуговування. Зокрема у Федеративній Республіці Німеччина управитель може бути особою з вищою освітою за спеціальністю економіст, інженер або юрист. У Республіці Польща управитель повинен отримати ліцензію, дотримуватися ліцензійних умов і застрахувати свою цивільно-правову відповідальність. Страхування відповідальності управителів розвинене в більшості країн Європи та Америки. В Угорщині, щоб стати управителем необхідно пройти курс навчання за спеціальністю "управитель кондомініуму", "управитель нерухомості" [2, с. 80].

Враховуючи значний контроль з боку держави за діяльністю та функціонуванням інституту управителів нерухомого майна (багатоквартирного будинку), даний

інститут набув у країнах Східної Європи та Прибалтики значної популярності. Власники житлових приміщень у багатоквартирному будинку були наділені правом, не створюючи об'єднання співвласників (юридичну особу), укласти на рівних для них умовах загальний договір з управителем нерухомого майна (багатоквартирного будинку) [7, с. 112].

Фінальним етапом реформування публічного управління житлово-комунального господарства у більшості зарубіжних країнах стало впровадження сучасних інформаційних технологій. Нові інформаційні технології та інструменти забезпечили формування системи електронної взаємодії органів влади та безпосередніх споживачів житлово-комунальних послуг у процесі споживання житлово-комунальних послуг, а також з бізнесом у процесі забезпечення виробництва та постачання таких послуг. До прикладу, у Республіці Польща за допомогою інструментів електронного урядування кожен споживач через Електронну платформу послуг публічної адміністрації (ePUAP) у розділі "Будівництво та житло" може отримати адміністративні послуги та залишити звернення. У Республіці Молдова для населення та бізнесу функціонує інформаційно-комунікативна платформа "Центр електронного урядування" на якій можна отримати дозвіл на спеціальне водокористування, здійснити оплату житлово-комунальних послуг, отримати нормативні документи в сфері будівництва.

Функціонування такого роду інформаційно-комунікативних платформ взаємодії органів влади зі споживачами житлово-комунальних послуг і бізнесом стало поштовхом для виведення публічного управління сферою житлово-комунального на якісно новий рівень. Прозорість, вільний доступ до інформації та цілковита автоматизація процесів стали невід'ємними атрибутами успішного публічного управління сферою житлово-комунального у зарубіжних країнах.

Запровадження сучасних інформаційних технологій та створення інформаційно-комунікативних платформ за прикладом Республіки Польща та Республіки Молдова є важливим завданням для України під час реформування публічного управління житлово-комунального господарства.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного аналізу публічного управління житлово-комунального господарства окремих розвинених країн світу можна стверджувати про те, що ці країни мають успішну самоокупну, самофінансовану та самоорганізовану систему публічного управління житлово-комунальним господарством з мінімальним втручанням органів влади. Проаналізований досвід свідчить про те, що проведення трансформаційних змін не можливе без приведення нормативно-правової бази відповідно до вимог часу та вибору оптимальної моделі реформування житлово-комунальної сфери. Не менш важливим чинником формування ефективного публічного управління житлово-комунального господарства стало залучення населення і бізнесу до процесів управління об'єктами житлово-комунального комплексу та впровадження інформаційних технологій. Саме досвід залучення бізнесу та впровадження інформаційних технологій є важливим для України, яка обрала євроінтеграційний шлях.

Для України, на наш погляд, оптимальною моделлю реформування публічного управління житлово-комунальним господарства є німецька модель, а найбільш прийнятним досвід для імплементації — досвід Федеративної Республіки Німеччина та Республіки Польща.

Перспективами подальшого дослідження зазначеної проблематики є аналіз європейських рекомендацій та стандартів публічного управління житлово-комунального господарства та оцінювання діяльності органів державної влади у процесі імплементації європейських стандартів і норм управління житлово-комунальним комплексом.

Література:

1. Бриль П.О. Досвід республіки Польща в удосконаленні публічного управління сферою житлово-комунального господарства / П.О. Бриль // Матеріали XX Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених "Дні Науки ФСП" (20-21 квітня 2017 р., м. Київ) / Укладачі: А. А. Мельниченко, В.А. Прищеп, Є.А. Клейно. — К.: ТОВ НВП "Інтерсервіс", 2017. — 212 с. — С. 161—162.

2. Дослідження досвіду управління житловим фондом в різних країнах світу / Є. М. Кайлюк, М. А. Браташ // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. — 2013. — № 3. — С. 67—81.

3. Зарубежный опыт регулирования жилищно-коммунальной сферы / Джрауова К.С., Бекетова К.Н., Таламбаева Г.Е., Ерниязова Ж.Н. // Международный журнал экспериментального образования. — 2015. — № 3-3. — С. 384—386.

4. Иванченко Е.Н. Финляндия: муниципальный сектор / Е.Н. Иванченко // ЖКХ. — 2009. — № 7. — С. 86.

5. Лисюк С.А. Міжнародний досвід регулювання відносин у сфері комунального господарства України / С.А. Лисюк // Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія: Юридичні науки. — 2015. — № 1. — С. 28—32.

6. Логвиненко В.І. Житлово-комунальне господарство: закордонний і вітчизняний досвід його реформування та розвитку / В.І. Логвиненко // Актуальні проблеми державного управління. — 2008. — № 2. — С. 247—254.

7. Світовий досвід державного регулювання механізмів розвитку житлово-комунального господарства / О.І. Деміхов, В.О. Лук'яничин, О.М. Теліженко // Аспекти публічного управління. — 2015. — № 11—12. — С. 109—117.

8. Сидоров О.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебно-методическое пособие. — Йошкар-Ола: Мар. гос. ун-т., — 2009. — С. 132.

9. Система управління житлом в Україні: актуальний стан і перспективи реформування / Практичний посібник / Бригілевич В., Березовчук М., Швець Н., Щодра О. — Львів, 2011, — 144 с.

10. Public Utility Commission of Texas: Веб-сайт. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.puc.texas.gov/agency/about/mission.aspx>

11. Ofgem: Веб-сайт. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ofgem.gov.uk/about-us>

12. Ofwat: Веб-сайт. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ofwat.gov.uk/about-us/>

References:

1. Bryl, P. O. (2017), "Experience of the Republic of Poland in improving public administration in the sphere of housing and communal services", *Materialy XX Vseukrayinskoyi naukovo-praktychnoyi konferenciyi studentiv, aspirantiv ta molodyx vchenyx* [Materials of the XX All-Ukrainian Scientific and Practical Conference of Students, Postgraduates and Young Scientists], *Vseukrayinskoyi naukovo-praktychnoyi konferenciyi studentiv, aspirantiv ta molodyx vchenyx "Dni Nauky FSP"* [All-Ukrainian Scientific and Practical Conference of Students, Postgraduates and Young Scientists "Days of Science of the FSP"], Kyiv, Ukraine, 20—21 april 2017, pp. 161—162.

2. Kajlyuk, Ye. M. and Bratash, M. A. (2013), "Study of the experience of managing the housing stock in different countries of the world", *Ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy mashynobudivnoyi galuzi*, vol. 3, pp. 67—81.

3. Dzhravova, K. S. Beketova, K N. Talapbaeva, G. E. and Ernyyazova, Zh. N. (2015), "Foreign experience of regulation of housing and communal spheres", *Mezhdunarodnyy zhurnal eksperymental'nogo obrazovaniya*, vol. 3-3, pp. 384—386.

4. Yvanchenko, E. N. (2009), "Finland: municipal sector", *ZhKKH*, vol. 7, p. 86.

5. Lysyuk, S. A. (2015), "International experience in regulation of relations in the sphere of communal services of Ukraine", *Naukovyj visnyk Xersonskogo derzhavnogo universytetu: Seriya: Yurydychni nauky*, vol. 1, pp. 28—32.

6. Logvynenko, V. I. (2015), "Housing and communal economy: foreign and domestic experience of reform and development", *Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnya*, vol. 2, pp. 247—254.

7. Demixov, O.I. Lukyanyxin, V.O. and Telizhenko, O.M. (2015), "World experience of state regulation of mechanisms of housing and communal services development", *Aspekty publichnogo upravlinnya*, vol. 11—12, pp. 109—117.

8. Sydorov, O. A. (2009), *Konstitutsyonnoe (gosudarstvennoe) pravo zarubezhnykh stran: Uchebno-metodicheskoe posobyie* [Constitutional (state) law of foreign countries: Teaching aid], Mari State University, Yoshkar-Ola, Russian Federation.

9. Brygilevych, V. Berezovchuk, M. Shvecz, N. Shodra, O. (2011), *Systema upravlinnya zhytloom v Ukrayini: aktualnyj stan i perspektyvy reformuvannya* [The management system of the residential area in Ukraine: the current mill and the prospects for reform], Company Manuscript Ltd., Lviv, Ukraine.

10. The official site of Public Utility Commission of Texas (2018), "About the PUCT", available at: <https://www.puc.texas.gov/agency/about/mission.aspx> (Accessed 08 January 2018).

11. The official site of Ofgem (2018), "About us", available at: <https://www.ofgem.gov.uk/about-us> (Accessed 08 January 2018).

12. The official site of Ofwat (2018), "About us" available at: <https://www.ofwat.gov.uk/about-us/> (Accessed 08 January 2018).

Стаття надійшла до редакції 30.01.2018 р.